

FTAXP 11.25.91

[https://doi.org/ 10.63051/kos.2024.4.136](https://doi.org/10.63051/kos.2024.4.136)

¹Ашинова Ж.Е. *²Нурсейтова Л.Д. ³Акифуми Ш.
^{1,2}Эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан
³Цукуба Университеті, Цукуба, Жапония
E-mail: ¹Zhanar.yerbolatovna@gmail.com, ²nurseitova.laila3@gmail.com,
³shioya.akifumi.kb@u.tsukuba.ac.jp

ҚАЗІРГІ ЖАПОН СЫРТҚЫ САЯСАТЫНЫҢ ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛУЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа. Әлемде әрбір мемлекеттің сыртқы саясатының негізгі бағыттары оның тарихи жағдайына, ұлттық мүдделеріне байланысты дамиды. Жапонияның сыртқы саясатының негізгі мақсаты ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету болып табылады. Жапонияның жалпы ұлттық стратегияны нақты белгілейтін «Көгілдір кітабында» жыл сайын стратегиялық тұжырымдамалар мен ұсыныстар енгізіледі. Сәйкесінше, әрбір жапондық Премьер-Министр сыртқы саясатқа деген өзіндік көзқарасын, сыртқы саяси тұжырымдамаларын міндетті түрде ұсынады. Зерттеу мақаланың басты мақсаты – Жапония Премьер-Министрлерінің жүргізген саясатын, ұсынған тұжырымдамаларын қарастыру барысында 21 ғасырдағы Жапонияның сыртқы саясатын жан-жақты зерттеу болып табылады. Зерттеудің ғылыми жаңалығы – мақалада Жапония мемлекетінің сыртқы саясатта ұстанған негізгі бағыттарының тарихи құндылығы мен ұлттық құрылымы сарапталады. Зерттеу мақаланың ғылыми маңыздылығы Жапонияның соғыстан кейінгі пацифизмге негізделген «жұмсақ күш» пен «қатал күш» арасындағы қайшылықтарды жеңу міндеті сарапталады. Мақаланың практикалық маңыздылығы Жапонияның өзгермелі әлемге тез бейімделу, осы өзгерістерді қайта қарау және оларды ұлттық стратегияға енгізу мүмкіндігі қарастырылады. Аталмыш мақалада теориялық және эмпирикалық әдістер қолданылды. Бұл әдістер нәтижесінде талдау, синтез, жалпылау, озық тәжірибені зерттеу, бақылау іспетті бірқатар зерттеу амалдары қарастырылды. Зерттеу барысында тақырыпқа байланысты көптеген әдебиеттер пайдаланылды. Демократиялық партиялық жүйенің билікке келуіне және екі партиялық жүйенің қалыптасу үдерісінің жеделдеуіне байланысты бюрократия мен саясаткерлер арасындағы қарым-қатынастың ескі әдістері айтарлықтай қайта құру процесінде. Қазіргі Жапониядағы сыртқы саяси процестің бірқатар ерекше сипаттамаларын ажыратуға болады.

Түйін сөздер: Жапония, сыртқы саясат, пацифизм, саяси диалог, стратегия, ұлттық қауіпсіздік.

Кіріспе

1950 жылдары Жапонияда «Йошида доктринасы» деп аталатын мемлекеттік саясат тұжырымдамасы сәтті түрде іске асты. Соғыстан кейінгі кезеңдегі Жапонияның ең танымал Премьер-Министрлерінің бірі Шигеру Йошида, 1949-1954 жылдары бірнеше кабинеттерді басқарды. Премьер-Министр экономикалық даму міндеттерін шешу үшін қауіпсіздік шартына қол қойғаннан кейін аяқталды. Тұжырымдама екі негізгі қағидатқа негізделген: ұлттық экономиканың басым дамуы және белсенді әскери құрылыстан саналы түрде бас тарту. Бұл Жапонияға сыртқы шабуылдан белгілі бір кепілдіктер берген АҚШ-пен әскери-саяси одақ жағдайында ол қорғаныс қажеттіліктеріне бағыттауға тура келетін маңызды ресурстарды босатып, оларды бейбіт даму міндеттерін шешуге жібере алатындығы туралы болды.

«Йошида доктринасы» Жапония әлемнің көптеген елдері сияқты әскери әлеуетке сүйену кезінде өзінің сыртқы саясатын құрмайды, керісінше бейбіт және демократиялық елдің бейнесін жасау арқылы өзінің халықаралық беделін қамтамасыз ете отырып, шетелде белсенді сыртқы экономикалық стратегия жүргізеді деп болжады. Бұл стратегияны жүзеге асыруға Жапон Конституциясының Бейбіт ережелері ықпал етті, бұл Жапонияға Америкамен одаққа әскери үлес қосудан бас тартуға мүмкіндік берді.

Конституциялық шектеулер Токиоға Вашингтонның қолдауымен Қарулы Күштерді қайта құру бағытын қабылдауға кедергі болмады. 1953 жылы резервтік полиция корпусының негізінде өзін-өзі қорғау күштері ұйымдастырылды. Бірақ, Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін Жапония саяси өмірін түбегейлі өзгертті. Әскери бағыттан гөрі, экономикалық өрлеуді мақсат тұтқан Жапония аз уақыттың ішінде технологиясы озық ірі мемлекетке айналады.

2009 жылдың қыркүйегінде Жапонияның саяси өмірінде маңызды оқиға орын алды. Ұзақ уақыт бойы басқарған Жапонияның либералды демократиялық партиясы сайлауда жеңіліп, Жапонияның демократиялық партиясына билік берді. Бұл оқиға Жапонияның болашақ даму бағытына қатысты көптеген пікірлер тудырды.

Премьер-министр қызметін 2009 жылғы 16 қыркүйекте бастаған Ю.Хатояма бір ай ішінде БҰҰ Экологиялық саммитіне, ядролық қарусыздану және таратпау жөніндегі Қауіпсіздік Кеңесінің отырысына, БҰҰ Бас Ассамблеясына, Питтсбургтегі «Жиырмалықтар» саммитіне қатысып, ХОК сессиясына Копенгагенге жоспардан тыс сапар жасады. Бір аптадан кейін ол Жапония, Корея және Қытайдың үшжақты келіссөздері үшін Корея Республикасы мен Қытайға барды. Содан кейін ол Таиландтағы АСЕАН көшбасшыларының кездесуіне қатысып, Корея мен Қытай басшыларымен тағы да кездесулер өткізді.

Ю. Хатоямның сапарлары мен сөйлеген сөздері жапондық сыртқы саясатты үлкен тәуелсіздік пен бастамашылық бағытта жүргізудің озық үлгісі болды. Бірақ оның алдында маңызды міндет АҚШ-пен қарым-қатынасындағы ұстанымын анықтау болды. Бұл тактикалық міндеттерге Окинавадағы әскери базалардың проблемалары және стратегиялық – қарым-қатынастың негізгі тенденциялары жатады. Ол сондай-ақ АҚШ-тың Ауғанстандағы терроризмге қарсы операцияларын жеңілдету туралы шешім қабылдауға мәжбүр болды. Сыртқы саясаттағы үлкен дербестік үшін елдің халықаралық акцияларға, соның ішінде әскери акцияларға көбірек қатысуы талап етілетіні анық. Жаңа сыртқы істер министрі Катеуя Окада жағдаймен танысу үшін шұғыл түрде Кабулға сапарлап, тіпті таза азаматтық көмек көрсету мақсатында өзін-өзі қорғау үшін армия контингенті қажет болатынын анықтады. Бірақ Жапонияның халқы да, әскери күштері де шетелдегі әскери операцияларға қатысуға дайын емес болды (Абдешов, 2009: 54-56).

Жаңа үкіметтің маңызды қадамдарының бірі Жапонияның АҚШ-қа 2010 жылдың қаңтарынан бастап Үнді мұхитындағы халықаралық эскадрильяны қолдауды тоқтататыны туралы хабарлау болды. Жапонияның Таяу Шығысқа деген қызығушылығы ұзақ уақыт бойы тек энергия ресурстарын жеткізу қажеттілігі болды, Жапония Үкіметі Таяу Шығыс елдерімен өзара іс-қимылдың басқа аспектілерін қарастырмады. Парсы шығанағы соғысы 1991 ж Жапонияның жаңа Таяу Шығыс саясатын қалыптастырудың бастапқы нүктесі болды, ол энергетикалық ресурстармен қамтамасыз етуді және экономикалық қатынастарды дамытуды ғана емес, сонымен бірге Жапонияның аймақтағы саяси рөлін арттыруды да көздеді (Ақын, 2023: 13-15).

Зерттеу материалдары мен әдістері

Аталмыш мақалада теориялық және эмпирикалық әдістер қолданылды. Бұл әдістер нәтижесінде талдау, синтез, жалпылау, озық тәжірибені зерттеу, бақылау іспетті бірқатар зерттеу амалдары қарастырылды. Зерттеу барысында тақырыпқа байланысты көптеген әдебиеттер пайдаланылды. Атап айтсақ, Абдешов, О. Ж. «Жапон саяси жүйесінің

қалыптасуы», Ақын, Б., Дадабаев, Т. «Жапонияның мемлекеттік қызметі жүйесін реформалау», Алпысбаев, Р. «Иран-Ирак соғысы және АҚШ-тың Таяу Шығыстағы сыртқы саясаты», Әділова Ж. Ж. «Индустриалды-инновациялық дамытудың стратегиялық механизмі», Абжаппарова, Б. Ж., А. А. Глеубаеваның «Политика Японии по отношению Северной Кореи», Имашева, А. М. «Жапонияның жаһандану әлеміндегі сыртқы мәдени саясаты» атты еңбектері пайдаланылды.

Талқылау

Дәстүрлі түрде пассивті болған Жапонияның Таяу Шығыс саясаты 1990-2000 жылдардың басында Таяу Шығыста жапондықтардың экономикалық және саяси қатысуын арттыру мақсатында айтарлықтай күшейе түсті. Жапонияның Сыртқы істер министрлігі Таяу Шығысты Шығыста Памирден батыста Атлант мұхитына, солтүстігінде Түркиядан оңтүстігінде Суданға дейін созылатын аймақ ретінде анықтайды, оған 21 мемлекет кіреді.

АҚШ-тың интеллектуалды және саяси элитасы 2000 жылдың басында айналымға енгізген «Үлкен Таяу Шығыс» терминімен байланысты -Жапонияның «жаңа Таяу Шығыс саясаты» 2001 жылдың басында тұжырымдалып, дамыды. Жапон авторлары Акифуми Икеда және Йошики Хатанака «жаңа Таяу Шығыс саясатын» қазіргі халықаралық қатынастар жүйесіндегі Жапонияның дамып келе жатқан рөлінің мысалы ретінде сипаттайды, Жапонияның аймақтық саясатын жүзеге асырудың негізгі құралдарына – Таяу Шығыс мемлекеттеріне қаржылық және гуманитарлық көмек көрсетуге, Жапонияның аймақтық экономикалық жобаларға қатысуына назар аударады (Алпысбаев, 2010; 23).

Израильдік зерттеушілер Рахел Шаул Жапонияның Таяу Шығыс саясатының негізін дәстүрлі түрде қалыптастырған Жапония мен Таяу Шығыс мемлекеттерінің сәйкес келетін экономикалық мүдделерінің болуын атап көрсетеді. Американдық авторлардың еңбектерінде Дэниэл Вагнер және Джонатан Ринхольд сәл өзгеше көзқарас бар: олар «араб факторының» – араб мемлекеттерінің (әсіресе энергетикалық ресурстарды экспорттаушылардың) Жапонияның аймақтағы саясатын қалыптастыруға және жүзеге асыруға әсерінің басым екендігін атап көрсетеді.

Зерттеу нәтижелері

Жаңа үкіметтің болашақ сыртқы саясатының үш негізгі бағытын толығырақ қарастырайық.

АҚШ-пен қарым-қатынас. Дәстүр бойынша, жапон-американдық одақ көптеген жылдар бойы либералды партия анықтаған Жапонияның сыртқы саясатының негізі болды. Және бұл мызғымас болып көрінді. Бірақ 2008 жылы Б. Обама әкімшілігі билікке келгеннен кейін жапондық БАҚ-та ЕО-ның жаңа әкімшісі кезінде Жапония мен АҚШ арасындағы одақтастық қатынастардың әлсіреуінен қорқатын саясаттанушылар мен журналистердің бірқатар баяндамалары пайда болды. Көбінесе бұл аландаушылықтар жаңа Америка әкімшілігі мен Қытай арасындағы серіктестікті нығайту перспективаларына, сондай-ақ АҚШ-тың Солтүстік Корея ұрлап әкеткен жапондықтармен проблемаларды тез арада шешуде Жапонияның мүдделеріне назар аударуының төмендеуіне байланысты болды.

«Нихон кейдзай» газеті АҚШ пен Қытай арасындағы тікелей қарым-қатынастың өрбуі аясында Жапонияның геосаяси ойындардың субъектісі ретінде өмір сүруі "ұмытылатынын" жазды. Токио қорының көрнекті американдық саясаттанушысы Цунэо Ватанабэ Б.Обама әкімшілігі кезінде Жапония Буш президенттігінің бірінші кезеңінде пайдаланған ерекше Серіктестік мәртебесін жоғалтуы мүмкін екенін атап өтті. Жапониядағы демократтардың жеңісінен кейін бұл мәселе Демократиялық партияның жетекшісі Ю.Хатоямның сыртқы аренада АҚШ-тан тәуелсіз саясат жүргізуге деген ұмтылысын ескере отырып, одан да өзекті болды. Күн тәртібіне АҚШ-пен жаңа қатынастарды қалыптастыру туралы мәселе шықты.

Бұл тұрғыда халықаралық қатынастар жөніндегі маман – Киото университетінің профессоры Тарумаса Наканисидің мынадай пікірін алға тартты: «Жапондықтар АҚШ бастаған бірполярлы әлем мызғымас болып қала беретініне тым сенімді болды. Халықаралық саяси ойындардың ойыншысы болып қалу үшін әр держава, соның ішінде Жапония, кем дегенде шағын, бірақ тәуелсіз полюске айналуы керек». Мақала авторының пікірінше, бұл әсіресе Шығыс Азияда маңызды, мұнда Қытайдың ықпалының күшеюіне байланысты күштер тепе-теңдігі тез өзгереді.

Т. Наканиси Жапонияның тәуелсіз сыртқы саясатын құру үшін қажетті үш тармақтан тұратын бағдарламаны ұсынады. Біріншісі-зымыранға қарсы қорғаныстың дербес жүйесін құру. Профессордың пікірінше, ол негізінен ұлттық болуы керек, дегенмен ол АҚШ-пен Одақ шеңберінен шықпауы керек. Ядролық қаруы бар мемлекеттермен қоршалған елдер үшін бұл дипломатиялық ықпалды күшейтудің жалғыз нақты шарасы. Екіншісі-ғарыштық бағдарламаларды орналастыру. Олар Жапонияның технологиялық бәсекеге қабілеттілігін арттырып қана қоймай, оның жаһандық экология мәселелеріне әсерін күшейтеді. Үшіншісі-Премьер-Министрдің жанынан Ұлттық барлау-талдау орталығын құру, сондай-ақ ұзақ мерзімді мемлекеттік стратегияны әзірлеу жөніндегі ведомство құру» (Абжаппарова, 2018: 90-98).

Жапонияның Таяу Шығыс саясатын сәтті жүзеге асыру үшін екі негізгі қиындықты жеңу керек болды. Бірінші мәселе-АҚШ-тың Жапонияның сыртқы саяси бағытын анықтауда негізгі шешімдер қабылдауға бүгінгі күнге дейін жалғасып келе жатқан әсері. Жапонияда американдық ықпал әлі де кең таралған және Таяу шығыстағы Жапон-американдық ынтымақтастықтың тереңдігі олардың мүдделерінің тығыз тоғысуына әкелді. Аймақтық саясатты анықтау саласында жеткілікті тәуелсіздікке ие болмай, Жапония Таяу Шығыста АҚШ мүдделерін іске асырудың «қаржы құралы» ретінде ғана әрекет етеді деген пікір кең таралған. Таяу Шығыс ресурстарының жеткізіліміне онша тәуелді емес Америка Құрама Штаттары радикалды саяси және экономикалық шешімдер қабылдауға, соның ішінде санкциялар мен Таяу Шығыс мемлекеттеріне әсер етудің басқа шараларын қолдануға мүмкіндік алды.

Үшінші әлем елдерінде, соның ішінде Таяу Шығыста АҚШ-тың теріс қабылдауының өсуі аясында Жапонияның аймақ мемлекеттерімен қарым-қатынасының нашарлау қаупі бар, бұл өз кезегінде энергия ресурстарын жеткізудің тұрақтылығына әсер етуі мүмкін. Бұл дилемманы жеңу Жапонияның "жаңа Таяу Шығыс саясатының" міндеттерінің бірі болып табылады, ол Жапон мемлекетінің осы өмірлік аймақтағы іс-әрекеттерінің тәуелсіздігін кеңейтуге бағытталған. Жапонияның Таяу Шығыстағы саясатын жүзеге асырудың екінші мәселесі Израильмен және араб мемлекеттерімен қарым-қатынаста тепе-теңдікті сақтау қажеттілігімен байланысты. Израиль Жапонияның аймақтағы маңызды экономикалық және саяси серіктесі болып табылады. Мұнайдың тұрақты жеткізілуін қамтамасыз ете отырып, өңірлік саясат саласында дербес саяси шешімдер қабылдау Жапонияның «жаңа Таяу Шығыс саясатының» негізгі міндеттері болып табылады. Таяу Шығыста Жапония өзінің ұлттық мүдделерін жүзеге асыра отырып, Израильмен және араб елдерімен қарым-қатынасты бірдей дамыта отырып, өзін бейтарап мемлекет ретінде көрсетуге тырысады. Осылайша, Жапонияның мемлекеттегі ішкі саяси өзгерістермен бірге Таяу Шығыстан жеткізілетін энергия ресурстарына тәуелділігінің артуына байланысты болды (Alimbayev, 2019: 8-16).

Бұл саясат Таяу Шығыс елдері мен Жапония арасындағы диалогты жандандыруды, саяси диалогты дамытуды және экономикалық ынтымақтастықты кеңейтуді көздеді. Жапонияның Таяу Шығыс саясатының негізгі құралы экономикалық ынтымақтастық, инфрақұрылымды жаңғырту және тұрғын үй құрылысы, экология, сенім шараларын ұйымдастыру және мемлекеттік институттарды жанжалдан кейінгі қалпына келтіру жөніндегі түрлі бағдарламаларды қаржыландыру болып қала береді. Таяу Шығыс елдері

Жапонияны әлемдік державалармен бір қатарда қарастырмайды, оған саяси серіктес емес, донор рөлін береді.

Алайда Жапония бұл мәртебені өз мүдделерін алға жылжыту және аймақтағы қатысуын арттыру үшін өте шебер қолданатынын атап өткен жөн. Жапонияның Таяу Шығыс аймағында нақты саяси ықпалы болмауының басты себебі үкіметтің негізінен бір ғана қарым-қатынас факторына назар аударуы болып табылады: Жапонияның Таяу Шығыс саясаты дәстүрлі түрде елге тұрақты энергия жеткізілімін қамтамасыз ету қажеттілігіне негізделген. Жапония Таяу Шығыста тәуелсіз, теңдестірілген саяси бағытты дамыта алмағандықтан, Жапонияның «жаңа Таяу Шығыс саясаты» әлі толық жүзеге асырылмаған деген қорытынды жасауға болады (Balaubayeva, 2011: 80).

Жаһандық биполярлық қарама-қайшылық аяқталғаннан кейін әлемде болып жатқан процесс халықаралық қатынастардың көрінісін айтарлықтай өзгертті. Ескі қауіптердің нәтижелері және жаңаларының қалыптасуы, жаһандану мен аймақтандырудың таралуы, ақпараттық фонның шарттары сыртқы саяси стратегияларды өзгертуді талап етеді. 1990 жылдары Жапония принципіні қайта қараудың қажетті мақсатына тап болды. Бүгінде Жапонияда ұлы державаның барлық атрибуттары бар. Ол ЖІӨ (жылдық ішкі өнім) бойынша әлемде 3-ші орында (2016 жылы ол 4,939 триллион долларды құрады. БҰҰ мен ХВҚ-дағы (Халықаралық Валюталық Қор) ұлы донор бойынша АҚШ-тан кейінгі екінші, сондай-ақ дамуға ресми көмек көрсету нысандары бойынша көшбасшылардың бірі. Оның өзін-өзі қорғау күштері соңғы техникамен жабдықталған және бірнеше жыл бойы өзінің ядролық қаруын жасауға мүмкіндігі бар. Жапония әлемдегі ірі әскери держава болуды таңдамады. Керісінше, технологиясы алдыңғы қатарлы, экономикалық қуаты зор, білімі мен ғылымы дамыған мемлекет болуды мақсат тұтты.

Академияда Жапонияның сыртқы саясатына полярлық көзқарастарды ұстанатын екі топ құрылды. Бірінші топ Жапонияның реактивті немесе реакцияға түсетін мемлекет екендігінен туындайды, оның сыртқы саясаты үлкен стратегияның нәтижесі емес, халықаралық оқиғаларға жауап ретінде тұжырымдалған. Бұл көзқарастың ең танымал экспоненті-американдық профессор К. Калдер. К. Калдердің пікірінше, жапон саясатына инерция тән, ал оның негізгі қозғаушы күші сыртқы қысым (гайацу) болып табылады. Бұл инерцияның негізінде саяси мәдениеттің ерекшеліктері және терең тамыр жайған пацифизм жатыр. Бұл көзқарас қауіпсіздік саясатының ұлттық мүддеге негізделген және АҚШ пен пацифистік көзқарастағы жұртшылықтың сыртқы қысымы арасындағы байланысты білдіреді.

Ғалымдардың екінші тобы сыртқы саяси пассивтілік шешім қабылдай алмайтындығын білдірмейді, керісінше ұлттық мүддеге негізделген стратегиялық есептеудің нәтижесі деп санайды. Жапония басқаларға халықаралық істерде бастама көтеруге мүмкіндік береді, ал өзі өзінің экономикалық және техникалық күшін үнсіз нығайтады және дипломатиялық ықпалын арттырады. Дж. Линд мұны «жауапкершілікті ауыстыру» деп атайды (buck passing) (Имашева, 2012: 66). Мұндай стратегия қауіпсіздікке тікелей қауіп төндірмейтін және өзінің өмірлік мүдделерін қорғауды әлемдегі ең мықты мемлекетке сенетін орта буын державасы үшін өте қисынды. Осы көзқарас бойынша Жапониядағы ұлттық қуатты түсіну американдықтардан айтарлықтай ерекшеленеді, бұл тұжырымдаманың орталығына әскери күш емес, экономикалық және технологиялық әлеует қойылады.

Профессор Р. Самуэлс мұндай стратегияны «меркантилдік реализм» деп атаса, Дж. Най мен Р. Дрифт «кешенді қауіпсіздік», М.Грин «қорғаныс реализмі» деп атайды (Idrissova, 2014: 72). Егер жапондық сыртқы саяси мінез-құлықтың жоғарыда келтірілген түсіндірмелері оны реализм объективі арқылы қарастыруға негізделген болса, онда американдық профессор Т. Бергер оған «бейімделетін мемлекеттің» либералды моделін қолдануды ұсынады (Омарова, 2019: 35-39).

Бұл модельге сәйкес, Жапонияда өзгермелі әлемге тез бейімделу, осы өзгерістерді қайта қарау және оларды ұлттық стратегияға енгізу мүмкіндігі бар. Жапонияның сыртқы саясатының қозғаушы күші Ұлттық қуатты арттыру емес, көпжақты ынтымақтастықты жолға қоюға, халықаралық ұйымдарда өзінің қатысуын арттыруға, жаһандық мәселелерді шешуге қатысуға либералды ұмтылыстар болып табылады.

Сонымен қатар, жапондық сыртқы саясаттағы либералды тенденцияның Қытаймен мемлекетаралық қайшылықтардың күшеюі және аймақтағы реалистік тенденциялардың күшеюі сияқты шектеулері бар. Жапон құбылысын зерттеуге конструктивистік мектеп айтарлықтай үлес қосты, ол саяси ойыншылардың мінез-құлқын қалыптастыратын нормаларға баса назар аударады. Жапонияға қатысты ғалымдар оның сыртқы саяси бағытының ерекшеліктерін анықтайтын сыртқы және ішкі сипаттағы бірнеше нормаларды ажыратады (Mussataev, 2021: 77–89). Сыртқы нормаларға екіжақты қатынастардың басымдығы («екіжақты»), атап айтқанда соғыстан кейінгі сыртқы саяси бағыттағы АҚШ-пен Одақтың Орталық жағдайы жатады.

«Азиатизм» Азия елдерімен қарым-қатынасқа, олардың Жапониямен ортақ ерекшелігіне баса назар аударады және оның көрінісі Жапония Батыс пен шығыс арасындағы көпір ретінде ойнауға ұмтылатын дәстүрлі делдалдық рөл деп санауға болады. Жапонияның сыртқы саяси мінез-құлқында Жапонияның, Еуропаның және АҚШ-тың үш жақты өзара әрекеттесуіне немесе «трилатерализм» нормасына назар аударуға болады.

Ол Вашингтонның аймақтық және жаһандық мүдделерін теңестіруге және сонымен бірге көпжақты институттар шеңберінде одақтасты қолдауға қызмет етеді. Қырғи қабақ соғыс аяқталғаннан кейін Жапонияның сыртқы саясатындағы дамуды интернационализм нормасы алды. Ол әлемдік қоғамдастықпен ынтымақтастықты кеңейтуге, халықаралық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге, атап айтқанда, Жапонияның бітімгершілік операцияларға қатысуы және БҰҰ қызметін қаржыландыру есебінен үлесін арттыруға ұмтылысынан көрініс табады. Жалпы, халықаралық нормалардың Жапонияның сыртқы саясатына әсері оны аймақтық және жаһандық деңгейде жандандыруға бағытталған.

Ішкі нормалар айтарлықтай әсер етеді, олар көбінесе халықаралық нормаларға қайшы келеді, Жапонияның биполярдан кейінгі шындыққа сәйкес келетін жаңа рөлді орындауына жол бермейді. Біріншіден, бұл екінші дүниежүзілік соғыстың қайғылы тәжірибесі мен Хиросима және Нагасакиді атом бомбалауының нәтижесінде пайда болған пацифизм. Пацифизм Қарулы Күштерді мемлекеттік саясат құралы ретінде пайдалануды заңдастыруға күшті кедергі болып табылады. Жапон қоғамында қалыптасқан тағы бір норма бұл «дамуға бағдарлау». Оның мәні Жапонияның батысқа экономикалық жағынан да, саяси және мәдени ықпал тұрғысынан теңестіруге тырысуы, сондай-ақ дамушы мемлекеттер үшін рөлдік модель ретінде әрекет етуі.

Жапонияның сыртқы саяси басымдықтарының қалыптасуына және оның халықаралық қатынастар жүйесіндегі жағдайына әсер ететін маңызды элемент-өсудің жеделдетілген қарқыны кезеңінде анықтайтын және «Йошида Доктринасын» күшейтетін «экономизм» нормасы болып табылады. Американдық ғалым Э. Орос елдің сыртқы және қорғаныс саясатының эволюциясын анықтайтын «қауіпсіздік сәйкестігі» ұғымын бөліп көрсетеді. «Қауіпсіздік сәйкестігі» – бұл кең саяси қолдауға ие және саяси шешімдер қабылдау процесінде институттандырылған мемлекеттің қауіпсіздік саласындағы қолайлы мінез-құлқына қатысты ұжымдық түрде қолданылатын принциптердің жиынтығы. Соғыстан кейінгі Жапонияның қауіпсіздік сәйкестігі үш қағидаға сүйенеді: Қарулы Күштерге иелік етуден бас тарту, өзін-өзі қорғау жағдайларын қоспағанда, әскери күш қолданудан бас тарту, соғыстарға қатысудан бас тарту (Markabaeva, 2021: 20–26).

Қауіпсіздік ортасы өзгерген сайын әртүрлі нормалардың сыртқы саясатты қалыптастыруға әсер ету арақатынасы өзгереді. Сонымен, «сабын көпіршігі

экономикасының» күйреуі көптеген жапондық даму моделінің беделін түсірді, ал Қытайдың өсуі, оның ішінде Жапонияны ЖІӨ бойынша екінші орыннан ығыстыруы әлемдегі және Шығыс Азиядағы жапон көшбасшылығының мүмкіндіктеріне күмәндануға негіз береді. Жапония халқының өзін-өзі қорғау күштерінің шетелдік қызметіне деген көзқарасы біртіндеп өзгеруде, бірнеше онжылдықтар бұрын ойға келмейтін әскери күш қолдану мәселелері кеңінен талқылануда (Садықова, 2009: 21).

Соғыстан кейінгі кезеңдегі қауіпсіздік саясаты туралы дискурс төрт «лагерьдің» – пацифистік көзқарастағы солшыл күштердің, Жапонияның әскери держава емес, сауда саясатына назар аударуы керек деп санайтын қалыпты консерваторлардың бар екендігі туралы айтуға мүмкіндік береді. Экономиканың көмегімен әлемдік мәселелерді шешуге қатысу, елдің біртіндеп қару-жарақ қажеттілігін жақтайтын оңшыл консерваторлар және сондай-ақ, Жапонияның әдеттегі және ядролық қарулануына және оның тәуелсіз сыртқы саясатын жүргізуге шақыратын ұлтшылдық бағыттағы оңшыл күштерді атап өткеніміз жөн. 2001 жылдан кейінгі кезең халықаралық қатынастардағы әскери күш факторының маңыздылығының артуымен сипатталады, бұл 1990-шы жылдардағы либералды тенденциялар екінші орынға шыға бастаған жапондық сыртқы саясаттың эволюциясында көрініс тапты. Оның басты сипаттамасы-АҚШ-пен одақтың едәуір нығайуы және ондағы Жапонияның рөлін арттыру. Дз. Коидзуми Ауғанстан мен Ирактағы операциялар кезінде АҚШ-қа сөзсіз қолдау көрсетті, сондай-ақ осы операцияларды қамтамасыз ету үшін өзін-өзі қорғау күштерін бағыттау арқылы бұрын-соңды болмаған қадамдарға барды. Сонымен қатар, Жапонияның Ауғанстан мен Ирактағы халықаралық коалицияларға қатысуы одақтас міндеттемелерге адалдықты көрсету үшін, бірақ өзін-өзі қорғау күштері үшін қауіп-қатерден аулақ болу үшін азайтылды. Жапондықтар 2005 жылы Ирактан кетіп, 2010 жылы Үнді Мұхитындағы миссиясын аяқтады, ал Жапония бұл операцияларды жүзеге асыруға қосқан негізгі үлесін қақтығыстан кейінгі қалпына келтіру жобаларына және «адам қауіпсіздігі» желісіне дейін азайтуға тырысты (Самархан, 2022: 28–38).

Ол үшін саяси процеске қатысуды, қауіпсіздікті қамтамасыз етуге жәрдемдесуді және гуманитарлық көмек көрсетуді көздейтін «бейбітшілікті шоғырландыру» тұжырымдамасы әзірленді, ал жанжалдан кейінгі қалпына келтіру 2003 жылы қайта қаралған ДРК Жарғысында маңызды жаңа бағытқа айналды. Коидзуми және оның ізбасарлары АҚШ-пен өзара әрекеттесу деңгейін арттыруға ұмтылды.

Мұның көрінісі Жапонияда американдық ПРО компоненттерін орналастыру, АҚШ-тың Қарулы Күштерін қайта орналастыру, Жапонияның қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі өсіп келе жатқан рөлі, әлемде және Азия-Тынық мұхиты аймағында бірлескен мүдделер салаларын тіркеген «жалпы стратегиялық мақсаттарды» қабылдау, сондай-ақ ұзақ мерзімді ынтымақтастықтың нақты бағыттары болды. 2009-2010 жылдары билікке келген оппозициялық Демократиялық партияның жетекшісі Ю. Хатоямның сыртқы саяси бағыты американдыққа қатысты ерекшелік болды. Ол Қытаймен жақындасу және Шығыс Азия қауымдастығын құру бағыты арқылы АҚШ-қа сөзсіз назар аударудан (Футомма әуе базасын қайта орналастыру мәселесін қайта қарау) кетуге тырысты. Ю. Хатоям Үкіметінің тез құлдырауы және оның ізбасарларының Вашингтонға үйреншікті бағытқа оралуы тек Альянсты орталыққа қоятын саясатқа өміршең баламаның жоқтығын растады. Оппозициялық Демократиялық партияның қауіпсіздік саясаты либерал-демократтардан ерекшеленбегені айқын болды. Қару-жарақ экспортына тыйым салуды жеңілдету, «динамикалық қорғаныс күштері» тұжырымдамасын қабылдау, Қытайды тежеуге бағытталған қадамдар демократиялық партияның кеш билігі кезінде жасалды.

2000 жылдардың аяғында Қытайдың экономикалық өрлеуі (2009 жылы ол Жапонияны ЖІӨ көлемі бойынша әлемдегі 2-ші орыннан алмастырды), оның әскери күшін арттыру, сондай-ақ іргелес теңіз кеңістігіндегі шабуыл стратегиясы Токиода Бейжіңнің іс-әрекетін

оның қауіпсіздігіне және қауіпсіздігіне қиындық ретінде қабылдау тенденциясының күшеюіне әкелді. Қытай мен Солтүстік Корея факторларының әсері ЛДП мен ДПЯ-ның қауіпсіздік саясатының ұқсастығын алдын-ала анықтады.

Жапонияның «қалыпқа келуіне» тұрақты қозғалыс үшін қолайлы жағдай туғызатын АҚШ-пен әскери рөл мен одақты нығайту қажеттілігі туралы консенсустың болуы туралы айтуға болады. Бес жылдан астам уақыт бойы билікте болған Премьер-Министр С. Абэнің сыртқы саяси бағыты, бұл жапондық стандарттар бойынша рекордтық уақыт, белгілі бір айқын сипаттамаларды көрсетеді. С. Абэнің билікке келуі және оның алғашқы бастамалары оны Жапонияның бағытын түбегейлі өзгерте алатын саясат ретінде айтуға мәжбүр етті. Кейбір ғалымдардың пікірінше, «Йошида Доктринасын» алмастыра алатын «Абэ доктринасы» туралы айтуға болады. Бұл доктринаның негізгі ерекшеліктері-өзінің қорғаныс мүмкіндіктерін арттыру және қорғаныс шектеулерін алып тастау, АҚШ-пен одақ шеңберінде үлкен интеграцияны нығайту және қол жеткізу, сондай-ақ Токио шығыс Азиядағы көшбасшылыққа қол жеткізу және Қытайды тежеу мақсаттарын көздейтін «құндылықтар дипломатиясын» жүзеге асыру (Панов, 2018: 78–91).

Әрине, С. Абэнің сыртқы саясаты айқын реализмді көрсетеді. Оның бастамалары ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тетігін нығайтуға, қорғаныс әлеуетін күшейтуге, сондай-ақ сыртқы саяси серіктестердің барынша көп санымен қарым-қатынасты дамытуға, жер шарының әртүрлі бұрыштарында қатысуды кеңейтуге, ұлттық мүдделерді қорғаудағы шабуыл стиліне бағытталған белсенді сыртқы саясатты жүргізуге бағытталған. 2012 жылы С. Абэ «Жапонияны қайтарып ал» ұранымен билікке оралды. Бұл елдің тізгінін DPI үкіметінің қолынан алып қана қоймай, «Жапонияны соғыстан кейінгі өткен кезеңнен халыққа қайтару», тарихты сол жақтан қабылдауды қайта қарау және «жеңілгендер кешенінен» құтылу дегенді білдірді.

Вашингтондағы стратегиялық зерттеулер орталығында сөйлеген сөзінде Премьер-министр Жапония Екінші деңгейдегі держава болмайтынын мәлімдеді, осылайша Жапония жақтастарының «орта держава» ретіндегі ұстанымына деген көзқарасты белгіледі, ол халықаралық істерде белгілі бір орынға қанағаттануы мүмкін және оның мәртебесін көтеруге ұмтылмайды. Жапония бірінші буын державасы ретінде АҚШ-пен тығыз қарым-қатынасқа, өзінің қорғаныс әлеуетін нығайтуға, сондай-ақ белсенді дипломатия жүргізуге сүйенеді. 2013 жылғы қаңтардағы парламенттік сөзінде премьер-министр бостандықтың, демократияның, адамның негізгі құқықтарының, заң үстемдігінің іргелі құндылықтарына негізделген стратегиялық дипломатияны дамыту міндетін белгіледі (Панов, 2018: 78–91).

Жапон саясаттанушысы Т. Иногучидің айтуынша, С. Абэнің саясатында Жапония үшін мүмкін болатын үш сыртқы саяси сценарийдің үйлесімін байқауға болады:

1) Қытайдың көтерілуіне жауап ретінде АҚШ-қа жақындаудан және дипломатиялық стратегиясын жүзеге асырудан тұратын классикалық реалистік курс;

2) абеномика арқылы елді жандандыруға және Шығыс Азиядағы позицияларын нығайтуға бағытталған трансформативті прагматикалық курс;

3) либералды АҚШ пен АТР елдерімен бірлесіп көпжақты институттар арқылы жаһандық либералдық нормалар мен ережелерді кеңейту бойынша жалпы күн тәртібін көздейтін халықаралық курс. Жапон-американдық қауіпсіздік одағын нығайту С. Абэнің басты сыртқы саяси міндеті болып қала береді. Вашингтон 2014 жылдың шілдесінде ұжымдық өзін-өзі қорғауға шектеулі құқықты қолдануға рұқсат беретін Конституцияның 9-бабының жаңа интерпретациясының қабылдануын қанағаттанушылықпен атап өтті. Жаңа интерпретацияны ескере отырып, 2015 жылдың сәуірінде Альянс әрекетінің географиялық шеңберін алып тастаған қорғаныс ынтымақтастығының нұсқаулықтары жанартылды.

Жапония мен АҚШ-тың өзара іс-қимылын қамтитын жағдайлардың ауқымы кеңеюде, олардың қарулы күштерінің өзара интеграциялану деңгейі өсуде. Сонымен бірге С. Абэнің

өзі альянстың күшеюі Жапонияның АҚШ-қа бағынуын білдірмейтінін баса айтады. Керісінше, бұл теңдікті мойындау, өйткені одақ аймақтағы тежеу әлеуетін күшейтеді. Жапонияның Қытай тарапынан сынаққа жауап табуға деген ұмтылысы, бір жағынан, АҚШ-пен одақтастықты нығайтуға, әскери қатынасты құруға және қорғаныс саясатының кейбір аспектілерін қайта қарауға, екінші жағынан, Қытайға қарсы майдан құруға бағытталған дипломатиялық стратегияның жандануына әкеледі. С. Абэ кезінде Жапония Қытаймен аумақтық келіспеушіліктері бар елдермен жақындасуда, сонымен қатар Шығыс Қытай мен Оңтүстік Қытай теңіздеріндегі аумақтық дауларға аймақтық емес ойыншыларды тартады.

Жапонияның өзі біртіндеп Оңтүстік-Шығыс Азияның қауіпсіздік істеріне белсенді қатыса бастайды (мысалы, теңіз жаттығулары, жағалау елдерінің жағалау күзетіне көмек, Әскери ынтымақтастық туралы меморандумдар және т.б.). Қытайға қатысты қатаң риторикаға қарамастан, С. Абэ прагматизмге тән, бұл тек тежеу стратегиясын ғана емес, сонымен бірге Қытайды ынтымақтастыққа тарту стратегиясын жүзеге асыруды білдіреді. Бұл туралы 2017 жылдың екінші жартысында айтылған болуы мүмкін. Токио мен Пекиннің дипломатиялық риторика тұрғысынан да, аймақтың қауіпсіздік мәселелерін (ең алдымен, КХДР айналасындағы жағдайды) талқылау тұрғысынан жақындасуы, сондай-ақ, С.Абэнің «Бір белдеу – бір жол» бастамасына, атап айтқанда, Орталық Азия мен Африкадағы инфрақұрылымдық жобалар бойынша Қытаймен ынтымақтастыққа деген қызығушылығы жатады. Жапонияның халықаралық рөлін нығайту оның сыртқы және қорғаныс саясатының басымдықтарын нақтырақ анықтауды қамтиды.

2013 жылдың желтоқсанында алғаш рет Ұлттық қауіпсіздік стратегиясы (ҰҚК) қабылданды, онда елдің ұлттық мүдделері кең көлемде айқындалды және оларды қамтамасыз ету жөніндегі саясаттың мақсаттары мен міндеттері қойылды. Стратегияның орталық тұжырымдамасы «белсенді пацифизм» болды. Күш қолданбауға негізделген «қырғи қабақ соғыстың» пассивті «пацифизмінен айырмашылығы», «белсенді» пацифизм оны халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтау мақсатында пайдалануға мүмкіндік береді. 2013 жылғы қыркүйектегі БҰҰ трибунасынан С. Абэ: «мен Жапонияның белсенді пацифизм тұрғысынан БҰҰ шеңберіндегі Ұжымдық қауіпсіздік шараларына, соның ішінде бейбітшілікті сақтау операцияларына одан әрі қатысуына мүмкіндік беремін» деді (Панов, 2018:78-91).

2015 жылдың қыркүйегінде бітімгершілік операциялардағы өзін-өзі қорғау күштерінің өкілеттіктерін кеңейтетін, сондай-ақ БҰҰ қамқорлығымен жүргізілмеген халықаралық қақтығыстарды реттеу операцияларына қатысуға мүмкіндік беретін заңдар қабылданды, дегенмен бұл қатысу бірқатар шарттармен шектелген. Осылайша, Жапонияның әскери рөлін нығайту С. Абэ тежеу саясатының реалистік кілтінде ғана емес, сонымен қатар халықаралық бейбітшілікті қолдауға қатысу үшін либералды бағыттың көрінісі болып табылады. Ол әскери емес ынтымақтастыққа, ұлттық мүдделерді қорғау үшін ғана емес, сонымен қатар Жапонияның ДРК жетекші донорларының бірі және кедейлікпен күрес, дамуға жәрдемдесу сияқты жаһандық мәселелерді шешуде көшбасшы ретіндегі халықаралық мәртебесін қамтамасыз ету үшін ДРК тетігін тиімді пайдалануға көп көңіл бөледі. ҰҚК-де Жапония халықаралық күн тәртібін қалыптастыруда көшбасшылық танытуға және болған оқиғалар мен оқиғаларға жауап берумен шектелмей, өзінің ұлттық мүдделерін белсенді түрде ілгерілетуге күшке ие болуы керек делінген.

Бұл ретте әлемдік қоғамдастықтағы жапондық позицияны түсіну мен қолдауды тереңдету мақсатында дипломатиялық шығармашылық пен келіссөздер Күшін кеңейту қажет. «Белсенді», «стратегиялық», «көшбасшылық» сияқты сөздер С. Абэнің сыртқы саяси лексиконының ажырамас бөлігі болды. Оның саясаты қауіпсіздікті қамтамасыз етуге ғана емес, сонымен қатар Жапонияға әлемде үлкен салмақ беруге, жапон құндылықтарын таратуға, халықаралық өмірдің әртүрлі салаларында белсенділікті арттыруға бағытталған.

Осыған байланысты Жапонияның сыртқы саясатындағы қорғаныс әлеуетінің күшеюімен қатар «жұмсақ күш» барған сайын маңызды орын алды. Премьер-Министр С. Абэнің сыртқы саяси бағытын жүзеге асыруда мәдени және қоғамдық дипломатия маңызды рөл атқарды.

Бұған 2015 жылғы шешім дәлел болды. Яғни, мемлекеттік дипломатия қажеттіліктеріне бюджетті едәуір ұлғайту, сондай-ақ шетелдегі университеттер мен талдау орталықтарында жапонтану ғылымын қаржыландыруға үлкен қаржы бөлу. 2006 жылдың өзінде-ақ Премьер-министр «әлемге жаңа Жапонияның болашаққа деген көзқарасын, дәл біздің идеалдарымызды, біз қозғалуымыз керек бағытты, сондай-ақ «жапондық болмысымызды елестету маңызды» деп айтты (Самархан, 2022: 28–38). Сонымен қатар, мәдени дипломатия тарих мәселелері бойынша қытай мен Оңтүстік Кореямен шиеленіскен «сөз соғысы» жағдайында қорғаныс саясатының реформаларына қатысты алаңдаушылықты жою әдісі болып табылады.

Мәселен, Қытай өзінің әскери әлеуетін арттыру туралы үндемейді, бірақ жапон көшбасшыларының тарихқа деген көзқарасынан проблеманы көтереді, жапон милитаризмінің қайта жандануы мүмкін деген алаңдаушылық білдіреді. Жапонияның сыртқы саясатының құралы ретінде әскери күштің маңыздылығы артқан сайын, Жапония соғыстан кейінгі пацифизмге негізделген «жұмсақ күш» пен «қатал күш» арасындағы қайшылықтарды жеңу міндетіне тап болады.

Қорытынды

Бүгінгі таңда сыртқы саясатта, ең алдымен, Жапонияда аймақтық және жаһандық бәсекелестігімен байланысты реализм басым. Сыртқы саясаттағы Либерализм көбінесе Қытайдың халықаралық жүйеге бейбіт интеграциясының болашағына, сондай-ақ АҚШ-тың әлемдік істердегі рөліне байланысты болады.

Дегенмен, БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінде тұрақты мәртебеге ие болу контекстінде ғана емес, сонымен қатар әлемде өзінің құндылықтары мен мұраттарын тарату контекстінде халықаралық ықпалды арттыруға ұмтылу либерализмнің қазіргі сыртқы саяси бағыттың ажырамас бөлігі болып қалуына әкеледі. С. Абэ басшы болған уақыт ішінде билікте елді «қалыпқа келтіруге» және күшті Жапонияны құруға бағытталған бұрын-соңды болмаған бастамалар болды. Қорғаныс саясатына шектеулерді алып тастауға қолайлы объективті жағдайларға қарамастан, Жапонияның «қалыпқа келтіру» қозғалысы өте баяу дамып келеді. Пацифизм елдің сыртқы және қорғаныс саясатының негізі болып қала береді, бірақ оның мазмұны өзгеруде.

Ұзақ уақыт бойы қоғамдық лексикаға енген «белсенді пацифизм», бірақ тек С. Абэ кезінде ресми саясаттың бір бөлігіне айналды, керісінше, өзін-өзі қорғау күштерінің халықаралық белсенділігін ынталандыруға бағытталған. Өйткені бұл бейбітшілік пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін күш қолдануды білдіреді. Қоғамның ұлттық қауіпсіздік саясатына деген көзқарасы да біртіндеп өзгеруде, бірнеше онжылдықтар бұрын талқылау мүмкін болмаған көптеген тақырыптар ашық пікірталас тақырыбына айналууда. Жалпы, қырғи қабақ соғыс аяқталғаннан бері Жапония халықаралық қатынастарда белсенді ойыншы болды.

Жапонияда халықаралық саясаттың жекелеген аспектілері бойынша қоғамдық пікірді зерделеу бойынша жеткілікті қуатты инфрақұрылымдық зерттеу базасы бар. Аталмыш зерттеу базасы елдің саяси басшылығына жапондықтардың сыртқы саяси санасы туралы түсінік алуға және алынған ақпаратты өздерінің имиджмейкерлік мүдделерінде пайдалануға мүмкіндік береді. Әлеуметтік зерттеулер субъектілерінің қатарында Премьер-Министрдің Кеңесі мен сауалнамаларға тапсырыс берушілер ретінде әрекет ететін сыртқы істер министрлігі және олардың орындаушылары – телеграф агенттіктері, Джиджи цусин мен Кедо цусин, бірқатар ірі медиа-корпорациялар («Асахи», «Йомиури», «Майнити» және т.б.)

бар. Мысалы, цидзи цусин агенттігінің ондаған жылдар бойы жүргізген сауалнамалары үш айда бір рет жүйелі түрде жүргізіліп, Жапонияның жекелеген сыртқы саяси проблемалары мен Жапонияның жекелеген елдермен қарым-қатынасы туралы жапондық қоғамдық пікірді жоғары дәлдікпен бағалауға мүмкіндік береді.

Ол ұлттық мүдделерді, оның ішінде аумақтық мәселелерді қорғауда үлкен табандылық танытуға дайын, өзінің жұмсақ күшін белсенді түрде жобалайды, жаһандық мәселелер бойынша маңызды бастамалар көтереді. Сыртқы саясатын тез өзгеретін халықаралық шындыққа бейімдей отырып, ол сонымен бірге соғыстан кейінгі дамуының сәттілігін қамтамасыз ететін модельден үзілді-кесілді бас тартуға ұмтылмайды.

Әдебиеттер:

Абдешов О.Ж. Жапон саяси жүйесінің қалыптасуы // *Journal of Oriental Studies*. 2009. 48 (3). 54–56-б.

Абжаппарова Б.Ж., Тлеубаева А.А. Политика Японии по отношению Северной Кореи // Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы. Саяси ғылымдар. Аймақтану. Шығыстану. Түркітану сериясы. 2018. 124. 3. 90–98-б.

Ақын Б., Дадабаев Т. Жапонияның мемлекеттік қызметі жүйесін реформалау // *Қоғам және дәуір*. 2023. 79 (3). 13–15-б.

Алпысбаев Р. Иран-ирақ соғысы және АҚШ-тың Таяу шығыстағы сыртқы саясаты // *Journal of Oriental Studies*. 2010. 50 (1). 23-б.

Alimbayev A.A., Filyuk G.M., Kenesheva G.A. Өнеркәсіпті технологиялық жаңғыртудың шетелдік тәжірибесі // *Economic Series of the Bulletin of the LN Gumilyov ENU*. 2019. (2). 8–16-б.

Әділова Ж.Ж. Индустриалды-инновациялық дамытудың стратегиялық механизмі // *Journal of Economic Research & Business Administration*. 2010. Т. 80. №. 4. С. 23–27.

Balaubayeva B.M., Imasheva A. Жаһандану кезеңіндегі Жапонияның бұқаралық мәдениеттің жаңа орталығы болуға ұмтылысы // *Вестник КазНУ. Серия международные отношения и международное право*. 2011. 51 (1-2). 80-б.

Имашева А.М. Жапонияның жаһандану әлеміндегі сыртқы мәдени саясаты // *Вестник КазНУ. Серия международные отношения и международное право*. 2012. 57 (1). 66-б.

Idrissova A.S. (2014). Жапониядағы мемлекеттік қызметтің ерекшеліктері. Особенности государственной службы Японии // *Journal of Oriental Studies*. 68 (2). 72-б.

Markabaeva G.T., Zhusupova A.M., Sultanbaeva G.S. Елдің имиджін қалыптастырудағы элеуметтік ақпараттың рөлі: салыстырмалы талдау (Қазақстан, Ресей және Жапония елдері мысалында) // *Bulletin of LN Gumilyov Eurasian National University. Journalism Series*. 2021. 135 (2). 20–26.

Мұсатаев С., Әшімбаев Н., Ораханқызы Ф. «Көк нүктелер желісі» жобасы «Белдеу мен жол» бастамасына жауап ретінде // *Journal of Oriental Studies*. 2021. 98 (3). 77–89.

Омарова М.А. Қытай-Иран байланыстары // *Вестник КазНУ. Серия международные отношения и международное право*. 2009. 41 (3). 35–39-б.

Панов А.Н., Нелидов В.В. Внешняя политика Японии в контексте военно-политической обстановки в Северо-Восточной Азии. Японские исследования. 2018. (4). С. 78–91.

Садықова Р.О. Қазіргі Жапонияның сыртқы саясатындағы Таяу Шығыс аймағы // *Вестник КазНУ. Серия международные отношения и международное право*. 2009. 41 (3). 21-б.

Самархан Д. Д., Ашинова Ж. Е. Жапонияның сыртқы саясатындағы Синдзо Абэ доктринасы // *Вестник «Социологические и политические науки»*. 2022. 78 (2). 28–38-б.

References:

- Abdeshov O.Zh. (2009). Japon saiasi jüiesiniñ qalyptasuy [Formation of the Japanese political system] // Journal of Oriental Studies. 48(3). (in Kaz.)
- Abzhapparova B.Zh, Tleubayeva A.A. (2018) Politics of Japan on the return of Northern Korea // Bulletin of the LN Gumilyov Eurasian National University. Political Sciences. Regional Studies. Oriental Studies. Turkology series. 124. 3. P. 90–98.
- Adilova Zh.Zh. (2010) İndustrialdy-innovasiyalıq damytudyñ strategialıq mehanizmi [Strategic mechanism of industrial and innovative development] // Journal of Economic Research & Business Administration. Vol. 80. №. 4. P. 23–27.
- Akyn B., Dadabaev T. (2023). Japoniyanıñ memlekettik qyzmeti jüiesin reformalau [Reform of the Japanese civil service system] // Society and the era. 79 (3).
- Alpysbayev R. (2010). İran-iraq soğysy jäne aqş-tyñ taiau şyğystağy syrtqy saiasaty [The Iran-Iraq war and US foreign policy in the Middle East] // Journal of Oriental Studies. 50 (1).
- Alimbayev A.A., Filyuk G.M., Kenesheva G. A. (2019). Foreign experience of technological modernization of industry // Economic Series of the Bulletin of the LN Gumilyov ENU. (2). 8–16.
- Balaubayeva B. M., Imasheva, A. (2011). Jahandanu kezeñindegi Japoniyanıñ būqaralyq мәдениеттиñ jaña ortalyğy boluğa ümtylisy [The Desire of Japan in the Period of Globalization to Become a New Center Of Mass Culture] // Vestnik Kaznu. Series of international relations and international law. 51. (1–2).
- Imasheva A.M. (2012). Foreign cultural policy of Japan in the world of globalization // Vestnik Kaznu. Series of international relations and international law. 57 (1).
- Idrissova A. S. (2014). Features of Public Service in Japan. Identity of the state service of Japan. Journal of Oriental Studies. 68 (2).
- Markabaeva G.T., Zhusupova A.M., Sultanbaeva G.S. (2021). The role of social information in the formation of the country's image: a comparative analysis (on the example of the countries of Kazakhstan, Russia and Japan) // Bulletin of LN Gumilyov Eurasian National University. Journalism Series. 135 (2). 20–26.
- Mussataev S., Ashimbay N., Orazakynkyzy F. (2021). The blue dots network project is in response to the Belt and Road Initiative. Journal of Oriental Studies. 98 (3). 77–89.
- Omarova M.A. (2009). China-Iran relations // Vestnik Kaznu. Series of international relations and international law. 41 (3).
- Panov A.N., Nelidov V.V. (2018). Foreign policy of Japan in the context of military-political relations in North-Eastern Asia // Jap issledovania. (4). 78–91.
- Sadykova R.O. (2009). The Middle East region in the foreign policy of modern Japan // Vestnik Kaznu. Series of international relations and international law. 41 (3).
- Samarkhan D.D., Ashinova Zh.E. (2022). The shinzo abe doctrine in japanese foreign policy // Vestnik. Sociological and political science. 78 (2). 28–38.

¹Ашинова Ж.Е. ²Нурсейтова Л.Д. ³Акифуми Ш.

^{1,2} *Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан*

³ *Университет Цукуба, г. Цукуба, Япония*

E-mail: ¹Zhanar.yerbolatovna@gmail.com, ²nurseitova.laila3@gmail.com,

³shioya.akifumi.kb@u.tsukuba.ac.jp

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РЕАЛИЗАЦИИ
ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ СОВРЕМЕННОЙ ЯПОНИИ**

Аннотация. В мире основные направления внешней политики каждого государства развиваются в зависимости от его исторического положения, национальных интересов.

Основной целью внешней политики Японии является обеспечение национальной безопасности. В «Голубой книге» Японии четко обозначающей общенациональную стратегию, ежегодно вносятся стратегические концепции и рекомендации. Соответственно, каждый японский Премьер обязательно представляет свой взгляд на внешнюю политику, свои внешнеполитические концепции. Основная цель исследования – всестороннее изучение внешней политики Японии в 21 веке при рассмотрении предложенных концепций, политики, проводимой премьер-министрами Японии. Научная новизна исследования заключается в том, что в статье анализируется историческая ценность и национальная структура основных направлений внешней политики японского государства. Научное значение исследовательской статьи анализируется задача Японии преодолеть противоречия между «мягкой силой» и «жесткой силой», основанные на послевоенном пацифизме. Практическая значимость статьи заключается в возможности Японии быстро адаптироваться к меняющемуся миру, пересмотреть эти изменения и включить их в Национальную стратегию. В данной статье использованы теоретические и эмпирические методы. В результате этих методов был рассмотрен ряд исследовательских подходов, таких как анализ, синтез, обобщение, изучение передового опыта, наблюдение. В ходе исследования было использовано большое количество литературы, связанной с темой. В связи с приходом к власти Демократической партийной системы и ускорением процесса формирования двухпартийной системы старые методы взаимоотношений бюрократии и политиков находятся в процессе существенной перестройки. Можно выделить ряд специфических характеристик внешнеполитического процесса в современной Японии.

Ключевые слова: Япония, внешняя политика, пацифизм, политический диалог, стратегия, национальная безопасность.

¹Ashinova Zh.Ye. ²Nurseitova L.D. ³Akifumi Sh.

^{1,2} Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

³ University of Tsukuba, Tsukuba city, Japan

E-mail: ¹Zhanar.yerbolatovna@gmail.com, ²nurseitova.laila3@gmail.com,

³shioya.akifumi.kb@u.tsukuba.ac.jp

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE IMPLEMENTATION OF MODERN JAPANESE FOREIGN POLICY

Abstract. In the world, the main directions of each state's foreign policy develop depending on its historical position and national interests. The main goal of Japan's foreign policy is to ensure national security. The Blue Book of Japan, which clearly outlines the national strategy, introduces strategic concepts and recommendations annually. Accordingly, each Japanese Prime Minister necessarily presents his own view on foreign policy, his foreign policy concepts. The main purpose of the study is a comprehensive study of Japan's foreign policy in the 21st century when considering the proposed concepts and policies pursued by the Prime ministers of Japan. The scientific novelty of the research lies in the fact that the article analyzes the historical value and national structure of the main directions of the foreign policy of the Japanese state. The scientific significance of the research article analyzes Japan's task to overcome the contradictions between "soft power" and "hard power" based on post-war pacifism. The practical significance of the article lies in Japan's ability to quickly adapt to a changing world, review these changes and incorporate them into the National Strategy. Theoretical and empirical methods are used in this article. Because of these methods, a number of research approaches have been considered, such as analysis, synthesis, generalization, study of best practices, and observation. During the research, a large amount of literature related to the topic was used. Due to the coming to power of the Democratic Party system

and the acceleration of the formation of a two-party system, the old methods of relations between the bureaucracy and politicians are in the process of significant restructuring. A number of specific characteristics of the foreign policy process in modern Japan can be identified.

Keywords: Japan, foreign policy, pacifism, political dialogue, strategy, national security.

Авторлар туралы мәлімет:

Ашинова Жанар Ерболатовна, тарих ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

Нурсейтова Лайла Дюсенгалиевна, PhD докторант, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

Акифуми Шиоя, PhD, қауымдастырылған профессор, Цукуба университеті, Цукуба қаласы, Жапония.

Сведения об авторах:

Ашинова Жанар Ерболатовна, кандидат исторических наук, старший преподаватель, Казахский национальный университет им. Аль-Фараби, Алматы, Казахстан.

Нурсейтова Лайла Дюсенгалиевна, PhD докторант, Казахский национальный университет им. Аль-Фараби, Алматы, Казахстан.

Акифуми Шиоя, PhD, ассоциированный профессор, Университет Цукуба, г. Цукуба, Япония.

Information about authors:

Ashinova Zhanar Yerbolatovna, Candidate of Historical Sciences, Senior lecturer, Al Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.

Nurseitova Laila Duisengalievna, PhD student, Al Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.

Akifumi Shioya, PhD, Associate Professor, University of Tsukuba, Tsukuba city, Japan.